

KIPAR FRANCE GORŠE

je priredil prvo razstavo že leta 1931. v Jakopičevem paviljonu. Lani začetek decembra je v svoji delavnici v Kolizeju odprl svojo drugo retrospektivno razstavo. To pot je zbral dela zadnjih sedmih let. Zaradi preprostega okolja je razstava učinkovala prav intimno. — Pokazal je vrsto večjih plastik, med njimi več osnutkov za že izvršena dela, zlasti nagrobnike in cerkvene skulpture. Večina je bila izvršena v mavcu, ki ne more podati pravega vtiska v pristnem materialu izvršenih del. Med številnimi portreti so bila poprsja znanih kulturnih delavcev, v grafiki in risbah sta pa prevladovali groteska in karikatura.

Gorše je izšel iz Meštrovičeve šole. Učiteljev vpliv je močno deloval nanj, da se ga je le stežka osvobodil, najprej v groteskni lesni plastikah, kjer je pokazal doslej še največ izvirnosti. Zdaj je že skoro povsem prebolel to odvisnost. Iz ekspresionističnega stiliziranja z močno izraženim poudarjanjem značilnosti in svojih posebnosti modela se je razvijal zmerom bolj v smeri naturalizma. Prirojeno nagnjenje k bizarnemu pretiravanju se mnogokrat, zlasti pri portretu, stopnjuje prav do nehotene karikature. V delih zadnjih let se trudi doseči ideal čistega kiparstva, ki mu ni za anekdotsko, literarno primes, niti za čustveno sladkobnost. Ker je vselej pošten, uporablja res plastična sredstva in se izogiba impresionistične, nekiparske težnje po slikovitosti.

V Goršetovih kompozicijah se kaže pogostoma še neka notranja neizravnanoost. Bistvenim kiparskim elementom je primešana neutemeljena ornamentalna težnja, ki ne sodi v naturalistično okolje, temveč moti celoto. Tudi v portretu je opaziti to nerazumljivo mešanje slogov. Mnogokrat je prav dobro opazovanemu in sigurno podanemu telesu prilepljena šablonska glava z obrazom, neizrazitim ko maska. Zdi se, da njegova realistična natura pogreša domišljije in umetniške iznajdljivosti.

Francè Gorše ima znatne naravne zmožnosti in čut za lepoto, tudi znanje, manjka mu pa še tista zrelost, ki rodi pravo prepričanost o svojem poklicu. Spomini in modna gesla ga še begajo. Tu je samo ena rešitev: več študija narave in kar najgloblje váse!

K. Dobida.

NOVI HUDOŽNICI

Bolj od politike je umetnost zmožna skleniti prve in najtrdnjše vezi med vsemi južnoslovanskimi narodi. Razstava sodobne bolgarske grafične umetnosti, ki smo jo februarja videli v Mariboru in nato v Ljubljani, je iznova potrdila, da ljudstev, ki živijo od Zile do Črnega morja, sorodnih po krvi in duhu, ne morejo trajno ločiti državniške tvorbe in politične pregraje. Pokazala je pa razstava tudi, da pri nas in doli pod Balkanom ista vprašanja, iste skrbi in težave mučijo razmišljajoče duhove. Odkrila nam je mnogo tega, kar zamolče na banketih, kar skrbno skrivajo pred tujcem, kar pa predstavlja bistvo in os človeškega zanimanja.

Kar nam je pokazala enajstoriga grafikov, članov sofijske skupine „Novi hudožnici“, je res prerez sodobnega življenja, kakršno je na Bolgarskem pa tudi drugod. To ni akademska težnja po oblikovni neoporečnosti, ni načrtna gojitev določenega „stila“, temveč je neposredna, topla podoba sedanosti, kos življenja samega. Bolgarska mlada grafika nam ne prinaša zgolj narodopisno

zanimive domačnostne umetnosti, ne plehke zgodovinske romantičnosti, niti golega artizma. Ti „novi umetniki“ niso hladni in neprizadeti opazovalci človeških usod, temveč živi ljudje, ki dejavno sodelujejo v tragigroteskni burki, ki se ji pravi življenje. Zato je njih umetnost, ki je tako krepko zrasla z domačo zemljo, neprikrito neposredna in osvajajoča. Morebiti se ob tem ali onem delu spomniš na Georgea Grosza — a to je le bolj motivna in morebiti še daljna oblikovna sličnost. Notranje sta to dva svetova: tam iz izrazito germanskega intelekta izvirajoča abstraktnost, učinkovita prav zaradi preiščljene tendenčnosti. Tod prehaja podoba socialnih spačk v grotesko, ki pa vzbuja sočutje, ker izvira iz široke, usmiljenja in razumevanja prepolne človečnosti. Močnejše ko na Grosza spominja ta bolgarska grafika na zagrebško „Zemljo“. Vendar, medtem ko je Hegedušić in njegov najožji krog turoben in mračen, brueghelsko brezupen, je tod tudi v otožnih motivih neka prvinska vera v življenje, povsod pa zdravje in kipeča mladost. Tod ni — navzlic izrazito socialnim motivom — nič cenene „razredne“ omejenosti, ne mržnje, temveč globoka, iskrena človečnost. Nad vsem in kljub vsemu pa vedri optimizem.

A kar je pglavitno: ta sodobna umetnost, ki je tesno povezana z ljudstvom, v svojih socialnih motivih ne izraža le bledečne osebne bolečine, ne opisuje cmeravo umetnikovega svetožalja, temveč je kakor čutno oblikovan krik trpeče množice, kakor s črtami in sencami izražen protest topih kmetov, izsušenih ribičev, betežnih revežev in propalih obupancev, kakršne rodita brezposelnost in zmeda naših dni. Premnogi teh listov so glasna obtožba, ne le jalove tožbe. In kar jih označuje kot umetnine, je okolnost, da so brez puste tendenčnosti, ki odbija in utruja. — Značilna je sklepna opazka uvoda v razstavnem katalogu, ki pravi, da ta grafika „prikazuje samo eno stran sodobnega bolgarskega umetnostnega življenja“. Je to le pojasnilo ali pa morda — poskus opravičila?

Najbolj izrazita osebnost je gotovo *Aleksander Žendov*. Njegove risbe so žgoče satire na današnjo družbo. Na primer kolorirani list „Debut“: pred komisarjem za pisalno mizo stoji ubogi grešnik. Kakor tatič, prav tako stoji strumno v pozi „mirno!“ zadaj policaj. Rdeče žari jabolko — corpus delicti — na zeleni mizi. — Pred diagonalno v vis postavljeno mizo, za katero sedi venec poklicnih dobrodelnikov, se je pojavilo razcapano dekletce. Videti je, da vsekako moti slaven odbor pri delu. To je Dobrodelno društvo. — V parku sedi „med cvetjem“ izmozgani brezposelni delavec. Brsteča pomlad, pisane rože, pa ugasle oči te revne žive razvaline — kaj je treba še komentarijev? — Ob pretresljivem Pogrebu otroka primerjaš, kako ob istem času ista vprašanja privlačujejo umetnike, živče tako daleč vsaksebi. Sedejev motivno soroden pogreb je žalosten, genljiv, tod je grozen. Očeta, ki nese pod pazduho mrlička v krsti, spremlja otrok z lopato na rami. — Nič manj pretresljiv ni pendant Oznanjenje, preprost prizor iz zdravniške posvetovalnice. — Žendov zna z nekaj barvnimi lisami dati poudarek in pomembnost predmetu. Veščega oblikovalca izdajajo tudi risbe z ogljem. S skopimi sredstvi ume ustvariti dojem zaokrožene polnosti. To niso le njegovi osebni vtisi, to je umetniško posplošena, objektivizirana resničnost.

Po svoji dognanosti, jasnosti in pravi epski mogočnosti spominjajo lesorezi *Preslava Karšovskega*, ki je menda Poljak po rodu, na dela slovitega Wladislava Skoczylasa, ki smo ga malo pred njegovo smrtjo videli v istem paviljonu. — Kmetske prizore reže v les *Penčo Georgiev*, virtuozen grafik, ki mu obliko-

vanje ne dela težav, hkrati pa človek, ki ima srce in občutek za kmeta in njegovo težko življenje. — Prav dober lesorezec s precej močnim zapadnoevropskim prizvokom je *Veselin Staikov*. Z epsko širino in mirnostjo pripoveduje o črnomorskih ribičih in ladjarjih, ki jim delo ni muka in kazen. — Tudi *Stojan Venev* je precej zapadnjaško usmerjen, vendar so nekatere njegove groteskne karikature močne in kot jedka kritika zanimive. — V okvir skupine skoro ne sodi *Al. Sorokin* z zgolj dekorativno zamišljenimi folklornimi akvareli, še manj pa *Vera Nedkova* s precej skromnimi toskanskimi pastelnimi pokrajinami.

Po ti uspeli prvi bolgarski razstavi, ki je pokazala, da skušajo Bolgari z orjaškimi koraki dohiteti Evropo in nadomestiti zamujeno, bi še rajši videli izbor sodobnega bolgarskega slikarstva. Njihova grafika je dokaz, da se zavedajo, da umetnost ni oblikovanje zaradi oblike same, temveč da je čutno prikazovanje nadčutnega, kar se skriva in gloda najgloblje v človeku. Kakor slovenska, je tudi bolgarska oblikujoča umetnost stara komaj dve generaciji. To pomanjkanje tradicije ima tudi dobre posledice: umetniki, ki jim togo izročilo ne veže ustvarjajočega duha, so nujno bliže življenju. In ta človečnost se izraža v prisrčnosti in toplini, kakršno izžarevajo tudi ta dela, ki so po večini tako odločno usmerjena v isti pravec sočustvovanja z vsemi brezpravnimi.

Za razstavo v uradni javnosti ni bilo skoro nobenega zanimanja. Dnevni listi, ki objavljajo kričeče reklame za vsako, še tako malo pomembno razstavico, so jo skoraj zamolčali. Nič ne dé! Naj vedo Novi hudožniki, da smo jim hvaležni, da so kot prvi bolgarski upodabljajoči umetniki prišli prav oni, ki kažejo, da se tudi pri njih doma razvija umetnost v smeri življenjske aktivnosti in stran od jalovega akademizma.

K. Dobida.

MARGINALIJE

Malo pred božičem so v Jakopičevem paviljonu odprli razstavo, ki je zaključila tako plodovito umetnostno sezono, kakršne v Ljubljani skoro ne pomnimo. Prireditelj je bila urejena na hitro, dela so bila izbrana brez pravega merila, tako da ni bil dosežen niti prodajni namen razstave, umetnostni učinek pa je bil precej slaboten.

Z božično razstavo je končalo leto, ki je trpelo za preobiljem umetnostnih prireditev, saj je bilo samo v Ljubljani dober tucat razstav, v paviljonu samem kar devet. Da je bila seveda večina teh malo pomembna ali pa celó nasprotna umetnosti, je razumljivo. Za naše število imamo Slovenci vse preveč upodabljajočih umetnikov, da bi mogli vsaj vsem tistim, ki zares zaslužijo to ime, zagotoviti znosno življenje. Še najbolj goreči idealizem ne more utajiti dejstva, da je krog ljudi, ki se dejavno zanimajo za oblikujočo umetnost, sicer sorazmerno znaten, a vendar zelo omejen, kar je pač nujna posledica naše malostevilnosti. Navzlic vsem, tudi najobupnejšim prizadevanjem ni mogoče na razstavo v Ljubljani privabiti več kakor štiri sto do pet sto obiskovalcev, in po večini zmeraj istih. Kdor opazuje stalne obiskovalce naših razstav, bo videl, da se skoro ne pozna, da je v Ljubljani univerza s poldrugim tisočem dijakov in lepim številom profesorjev, da imamo še dolgo vrsto drugih visokih šol, umetniških in znanstvenih zavodov, gospodarskih in drugih ustanov. Kdo